

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΤΟΥ κ. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

ΒΟΣΚΟΙ ΚΑΙ ΤΣΟΠΑΝΗΔΕΣ

Τὰ ὄνοματα τῶν βοσκῶν στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τσοπάνου κατὰ τόπους. Ἡ ζωὴ τῶν τσοπάνων. Οἱ περίφημοι Σαρακατσάνοι. Τσοπάνηδες καὶ ληστές!... Οἱ ἀλογεοῦρτες. Οἱ τσοπάνηδες καὶ ἡ φιλολογία. Οἱ χειροβοσκὸι κλπ. κλπ.

Πόσα ὄνοματα ἔχουν οἱ βοσκοὶ στὴν Ἑλλάδα; Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶνε κάπως ἀπρόοπτο καὶ ἴσως παράδοξο. Ἄξιζε ὅμως τὸν κόπο νὰ δοθῆ καὶ σ' αὐτὸ κάποια ἀπάντησι.

Ἐκτός τοῦ γενικοῦ ὄρου τσοπάνης ἢ τσοπάνος ἢ τσομπάνος ἢ τσομπλιάνος, ἔχομεν καὶ τὸν γενικὸν ὄρον βοσκός, καὶ τὸν ὄρον βλάχος, ὃχι ὀλίγῳ ἐρον γενικόν. Κατὰ τὰ ζῶα ὅμως πού βοσκοῦν ὁ τσοπάνης χωρίζεται σὲ πολλὰ μέρη, σὲ γιδάρην ἢ κασικάν ἢ γιδβοσκὸ ἢ κασικάρη καὶ σὲ προβατάρη ἢ πρατάρη ἢ προβατοβοσκὸ. Κυρίως ὅμως τσοπάνηδες θεωροῦνται οἱ προβατοβοσκοὶ, ὃχι δὲ καὶ οἱ γιδβοσκοὶ. Οἱ πρῶτοι εἶνε οἱ καθαυτοῦ *ποιμένες* ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἕως τῶρα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εἶνε οἱ *αἰπόλοι*.

Ἐποὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Γενέσεως ἀκόμη, βλέπομε τὸν Ἄβελ νὰ ὀνομάζεται «ποιμὴν προβάτων» ἐνῶ ὁ Ἰουαβὲλ, ὁ ἀπόγονος τοῦ Κάιν, λέγεται «ἀρχηγὸς τῶν κατοικούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτροφῶν». Κτηνοτροφῶς ὅμως ἐνοεῖται ἡ Γένεσις ἀσφαλτῶς τοὺς τρέφοντας μεγάλα ζῶα—μουλάρια, ἀλογα, βόδια—καὶ ὀχι πρόβατα. Καὶ τῶρα ἄλλοιστε μὲ τὴν λέξιν *κτῆνος* ἐνοοῦμεν κυρίως τὰ μεγάλα ζῶα, ἕνα μουλάρι, ἕνα βοῦδι, ἕνα ἄλογο,

κακῶς δὲ τελευταίως ἤρχισαν νὰ λέγουν κτηνοτροφῶς καὶ τοὺς τσοπάνηδες. Ἐκτός τῶν ὄρων τσοπάνης, ποιμὴν, βοσκός πού εἶνε γενικοί, ὁ ὄρος βλάχος δὲν φαίνεται ὀλιγώτερον γενικός. Ὁ βλάχος εἶνε ὁ τσοπάνης, ὁ ἀγορικός, ὁ χωρικός. Ἐχομεν ὅμως καὶ τὸν ὄρον *καράβλαχος* πού δίδεται στοὺς νομάδες ποιμένες. Ὁ ὅρος αὐτὸς σημαίνει τὸν κατ' ἐξοχὴν τσοπάνη καὶ ὃχι βέβαια τὸν μαῦρο τσοπάνη, ὅπως καὶ ἡ λέξις Καρατουρκιά σημαίνει τὴν καθαυτὴ Τουρκία καὶ ὃχι τὴν μαύρη Τουρκία.

Στὴν Ἑλλάδα ἔχομε κοπάδια προβάτων, κοπάδια γιδιών, κοπάδια αἰγοπροβάτων, ἀγέλας ἀλόγων καὶ μουλαριῶν, ἀγέλας χοίρων. Τὰ πρόβατα τὰ βοσκούν οἱ προβατάρηδες. Τὰ γιδία οἱ γιδάρηδες ἢ κασικάρηδες. Τὰ βόδια οἱ ἀγελάρηδες, οἱ ταυριάρηδες (ὁ ὄρος εἶνε γενωστὸς μόνον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος πού μόνον ταῦροι ὑπάρχουν), οἱ βοσκολοὶ ἢ βουρκόλοι. Τὰ μουλάρια καὶ ἄλογα οἱ βαλμάδες ἢ ἀγελάρηδες. Τοὺς χοίρους οἱ χοιροβοσκοὶ ἢ γουρουνάρηδες. Τὸ κοπάδι τῶν γιδιῶν λέγεται κατὰ τόπους καὶ *γιδοβίτσα* ἢ *γιδούρα*. Ἡ ἀγέλη τῶν βοδιῶν, ἀγέλη ἢ βουκολιό, ἢ βουρκολιό. Ἡ ἀγέλη τῶν ἀλόγων δὲν φαίνεται νὰ ἔχη κανένα ἰδιαιτερό ὄνομα.

Κάθε τάξις βοσκῶν εὐρίσκειται οὐ διαστοχῆ μὲ τὴν ἄλλη τάξι καὶ πολλὰκις σὲ ἐχθρότητα. Οἱ προβατάρηδες δὲν ἐκτιμοῦν οὔτε τοὺς γιδάρηδες, οὔτε τοὺς ἀγελάρηδες, οὔτε τοὺς βαλμάδες. Οἱ γιδάρηδες ἀποκαλοῦν τοὺς προβατάρηδες περιφρονητικῶς βλάχους. Οἱ ἀγελάρηδες, οἱ ὅποιοι προσέρχονται συνήθως ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς θεωροῦν τὸν ἄλλου βοσκῶν ἀγροίκους καὶ χυδαίους. Οἱ βαλμάδες εἶνε ὑπερήφανοι γιὰτὶ μόνον αὐτοὶ βοσκούν ἀλογα. Μόνον οἱ γουρουνάδες δὲν εἶνε ὑπερήφανοι γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τῶν καὶ κυττάζουν πῶς νὰ ξεφουρνῶν ἀπὸ αὐτὸ καὶ νὰ γίνουν ἀγελαδάρηδες καὶ καμνὰ φορὰ βαλμάδες.

Στὴν Πελοπόννησο οἱ πῶ μεγάλοι τσοπάνηδες προβάτων εἶνε οἱ Μαντινεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοῦς ξεχωριστοὶ οἱ Βαλτεσιώτες, οἱ ὅποιοι εἶνε ὑπερῷοι λιγροὶ φουστανελλάδες, μὲ τὰ γραφικὰ τοὺς τοσροχια καὶ τὸ μαῦρο μαντήλι στὸ κεφάλι, πού ἐπισήμως καθιερώθη νὰ λέγονται «*Αρχαῖες ποιμένες*».

Στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα μεγαλοτσοπάνηδες πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ Σαρακατσάνοι, οἱ ὅποιοι τὸ καλοκαίρι ἀνεβαίνουν στὰ Ἰαγροφα καὶ ν' αὐτὸ λέγονται πολλὲς φορὲς καὶ Ἰαγροφίτες. Εἰς τὴν Ρούμελη δμως ἔχομε καὶ τοὺς Εδουτάνας, οἱ ὅποιοι φαίνεται ὅτι εἶνε οἱ καλύτεροὶ γιδοτρόφοι τῆς Ἑλλάδος.

Στὴν Θεσσαλία κυριαρχοῦν καὶ πάλι οἱ Σαρακατσάνοι, οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου, καὶ εἰς τὰ βόρεια τμήματα πρὸς τὴν Καλαμπάκα, Γρεβενά, Τύρναβον, Ἐλασσόνα, οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι καὶ οἱ Κοπατσαροῖ. Οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι εἶνε ἡμινομάδες ποιμένες πού μετέρχονται ἐξ ἴσου ἐθδοκίμας μαζῶ μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ποιμένου καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ληστοῦ. Οἱ Κοπατσαροῖ εἶνε καὶ αὐτοὶ τσοπάνηδες, οἱ ὅποιοι μετέρχονται μὲ τὴν ἰδία τέχνη καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀλογοσοῦρη (ἀλογοκλέφτη) καὶ τὸ τοῦ ληστοῦ.

Τὰ ἴδια ἐπάγγελα σχεδὸν μετέρχονται καὶ οἱ Χαιοῖτες, οἱ κάτοικοι δηλαδὴ τῶν Χαισίων ὄρων πού στεφανοῦν τὴν Θεσσαλία, ἀλλὰ οἱ Κοπατσαροῖ καὶ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι καυχῶνται ὅτι εἶνε καλύτεροὶ τσοπάνηδες καὶ... συστηματικώτεροι ληστές!

Στὴν Ἠπειρο κυριαρχοῦν οἱ Σαρακατσάνοι καὶ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι. Ὁ κόσμος ὅμως μὲ ἕνα ὄνομα λέγει τοὺς τσοπάνηδες στὴν Ἠπειρο *Καρακουνήδες*, ἐνῶ Καρακουνήδες στὴν Θεσσαλία λέγονται μόνον οἱ γεωργοί...

Εἶνε περιέργου πῶς στὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀλβανόγλωσσοι πολὺ ὀλιγοῦ ἀσκολοῦνται μὲ τὴν ποιμνική. Τὴν αὐτὴν ἀπέχθειαν ἔχουν καὶ οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι εἶνε γεωργοὶ καὶ οἱ Σλαβοφῶνοι πού εἶνε καὶ αὐτοὶ κυρίως γεωργοί. Τοῦρκοι τσοπάνηδες στὴν Μακεδονία, τὴν Ἠπειρο καὶ τὴν Θράκην ἐλάχιστοι ὑπάρχουν. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Σλαβοφῶνοι τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἀρῶνται τὰς βοσκὰς τῶν καὶ τὰς γένωνται οἱ Κοπατσαροῖ, οἱ Σαρακατσάνοι καὶ οἱ Βλαχίφῶνοι.

Ἐνῶ ὅμως δὲν ἴσαν ποιμένες οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Σλαβοφῶνοι τῆς Μακεδονίας ἴσαν ἐπιτηδεῖοι ἀγελαδάρηδες καὶ ὄσον ἀφορᾷ τοὺς Τούρκους, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ στὴν Μικρὰν Ἀσίαν πού εὐρίσκονται τῶρα, θὰ ἔξακολουθοῦν νὰ εἶνε φανατικοὶ βοδοβοσκοὶ. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, τὸλον κατ' ἐξοχὴν γεωργικῶν, προβατάρηδες καὶ γιδάρηδες κάτοικοι Ἕλληνας δὲν ὑπάρχουν ἐκτός τῶν Σαρακατσάνων, οἱ ὅποιοι ἐβροσκῶν νομαδικῶς τὰ κοπάδια τῶν προβάτων τῶν. Οἱ κάτοικοι εἰδύαν τὰ πρόβατα τῶν καὶ τὰ γιδία τῶν σὲ Βουλγάρους πού καθιερῶνταν εἰδικῶς ἀπὸ τὴν Βουλγαρία γιὰ νὰ γίνουν βοσκοί.

Τὰ ἐπάγγελα τῶν βοσκῶν κατὰ εἶδη καὶ κατὰ τόπους ἐλάχιστα ἔχουν μελετηθῆ ἀπὸ τοὺς λαογράφους μας καὶ ἀπὸ τοὺς λογογράφους μας. Μιλοῦμε ὀλιγοῦ γιὰ τὴν ποίση τοῦ κοπαδιοῦ, γιὰ τὰ κουδούνια, γιὰ τὴν ποιμνικὴν καλῶδες, γιὰ τὰ γράκια, γιὰ τὴς βοσκοποφῆς καὶ τοὺς βοσκούς, γράφομε διηγήματα καὶ ποιήματα βοσκοκλικά καὶ ποιμνικά, ἀλλὰ ὀλιγοῦ ἀπὸ τὰ πράγματα, πολὺ λίγο τὰ ζῶμε ἀπὸ κοντά.

Ἡ δουλειὰ τῶν προβατάρη, τοῦ γιδάρη, τοῦ ἀγελαδάρη, τοῦ βαλμά, εἶνε δουλειὰ μόνουτη καὶ κορασιατικὴ. Μόνον στὸ χωρτί γίνεται ὄμορφη καὶ ἀπολαυστικὴ... ποιητικὴ ἀδείμα...

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΔΙΑΘΕΣΙΑ

Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας ἐπὶ Ἐρξίκου ἄου Σουλλῦ παρουσιάζθηκε ἕνα πρῶο στὰ ἀνάκτορα καὶ ζήτησε νὰ γίνῃ δεκτὴς ἀπὸ τὸν βασιλεῖα, γιὰ νὰ τὸ ἀνακουσῆ κάποιο σπουδαῖο ζήτημα. Ὁ Ἐρξικός ὅμως ἐμήνησε στὸν ὑπουργὸν του ὅτι δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸν δεχθῆ, γιὰτὶ ἴη ἀδιάθετος.

Ὁ Σουλλῦ παρέμεινε στὸν προθάλαμο, καὶ σὲ λίγο εἶδε νὰ βγαίη μὲ πολλὲς προφυλάξεις ἀπὸ τὸ ἰδιαιτερό δωμάτιο τοῦ βασιλέως κάποια νέα. Ὁ πονηρὸς πρωθυπουργὸς τότε, χωρὶς νὰ γάση καιρὸ, πήγε καὶ χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ δωματίου τοῦ βασιλέως.

— Τὶ συμβαίνει; τὸν ἐρώτησεν ὁ βασιλεὺς ἀνοίγοντας τὴν πόρτα. Πῶς ἔρχομαι νὰ μ' ἐνοχλήσης ἀφοῦ σοῦ ἐμήνησα πῶς ἴημιον ἀδιάθετος;

— Μά... ἡ ἀδιαθεσία τῆς Μεγαλειότητός σας π ε ρ α σ ε... ἀπῆντησεν λογοπαίζοντας ὁ Σουλλῦ.

— Καὶ πῶς τὸ ξέρεις ἐσὺ αὐτὸ;

— Ἐ π ε ρ α σ ε, Μεγαλειότητε, ἀπὸ μπροστὰ μου, ἐνῶ ἐπεριμένα στὸν προθάλαμο καὶ τὴν εἶδα πού ἐφυγε ἀπὸ τὸ Παλάτι... Πότε μποροῦμε, ἂν θέλετε, νὰρχίσουμε τὴ συγγραφία μας!...

